

Élő halottak?

A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés végrehajtásának fő problémái

A Büntető törvénykönyv legutóbbi módosítását követően lehetővé vált, hogy a bíróság az életfogytiglani szabadságvesztés-büntetés alkalmazása esetén már az ítéletben kizárja a feltételes szabadságra bocsátás lehetőségét [a 47. § (1) bekezdése]. Szakmai körökben és a sajtóban többféle nézet, vélemény és álláspont jelent meg az az kapcsolatban, hogy célszerű-e az ilyen szankció alkalmazása. A büntetés-végrehajtásnak nem feladata, hogy állást foglaljon ebben a kérdésben. Végrehajtó szervként, illetve jogalkalmazóként azonban kötelessége, hogy megfelelően felkészüljön több tekintetben is az új helyzetre.

A viták ezzel kapcsolatban sem kerülhetők el, sőt kívánatosak. Ezeknek azonban arra kell vonatkozniuk, hogy milyen módon lehet a végrehajtást megszervezni. Az írás célja, hogy a bv. szakma számára felvessem és megfogalmazzam azokat az alapkérdéseket, amelyeket fontosnak tartok.

A tényleges életfogytiglani szabadságvesztés (tész), a legsúlyosabb büntetőszankció. Végrehajtási célja és a bv. feladata alapverő változtatást kíván azon a filozófián, amelyet az 1979. évi 11. tvr. 19. §-a fogalmaz meg, azaz „A szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy a törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltnak szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését és azt, hogy tartózkodják újabb bűncselekmények elkövetésétől.”

„...A szabadságvesztés végrehajtásának feladata, hogy fenntartsa az elítél

önbecsülését, fejlessze felelősségérzetét, és ezzel elősegítse, hogy felkészüljön a szabadulása utáni, a társadalom elvárásának megfelelő önálló életre.” [A tvr. 38. §-ának (1) bekezdése] A fenti megfogalmazások egyértelműen a szabadulásra orientálva határozzák meg a bv. cél- és feladatrendszerét.

A tényleges életfogytiglanra ítéltknél alapvetően másból kell kiindulni, hiszen szabadulásuk elvileg nem lehetséges. Végző soron tehát esetükben a végrehajtás sajtós, „vegytiszta” feltételeit és működését kell megszervezni. A fogva tartás célja maga a fogva tartás. E paradoxon szellemében kell végiggondolni az új helyzetben, hogy milyen feladatai vannak a bévének a szankció végrehajtása során. Természetes, hogy csak hipotéziseket lehet felállítani, amelyeket a gyakorlati tapasztalatok vagy igazolnak, vagy nem. Nehezíti a tervezést, hogy húsz-harminc évre kell prognózist

készíteni, miközben nem ismerhetjük az akkori társadalmi, gazdasági helyzetet, a bv. majdani állapotát.

Az elítéltek várható jellemzői

A tervezésnél kiindulási alapként a jelenlegi életfogytiglanra ítélték jellemzőivel lehet számolni. Nagy a valószínűsége annak, hogy a populáció összetétele hasonló lesz. *Szociológiai jellemzőik* szerint feltehetően a férfiak lesznek túlnyomó többségben, zömében 20 és 35 év közöttiek, amikor elítélik őket. Hosszú távon azonban számolni kell az előregedéssel. Ez a körülmény azzal a következménnyel járhat, hogy a bűnözési aktivitás valószínűsége csökken. A kriminológiai vizsgálatok szerint 40 év felett jelentősen kevesebb bűncselekményt követnek el. Az életkor előrehaladtával a testi és szellemi állapot fiziológiai romlása is nehezen elkerülhető. Kérdéses, hogy e folyamatban milyen mértékben játszanak majd közre a fogva tartás ártalmai.

Iskolai végzettségük nagyjából azonos, vagy inkább meghaladja az elítéltek átlagát. Várhatóan az általános iskola nyolc osztályát elvégezték lesznek többségben. Kulcskérdés lesz a családi állapot alakulása. A jelenlegi életfogytos elítéltek legnagyobb csoportja nőtlen (44,5 százalék). Kétharmaduk egyedülálló, csupán 27 százalékuk házas. A kapcsolattartás szempontjából nagy a valószínűsége annak, hogy mintegy „leírja” a hozzátartozót a család, mivel egy időn túl reménytelennek ítélik meg a helyzetet. Fel kell tehát készülni a válóperekre.

A lakóhely szerinti megoszlás jelentős lenne a kapcsolatok fenntartása céljából, valószínűleg azonban ennek nem lesz hatása az elhelyezésre.

Az anyagi helyzet tekintetében várhatóan a büntetés kezdetekor lesznek érzekelhetőbb különbségek, amelyek az idő folyamán bizonyára elmosódnak. A legfőbb jövedelmi forrás a bv. intézetben elérhető lehetőségek kihasználása lesz. Ez a körülmény az életmód befolyásolásának lehetőségét is magában rejt.

A *pszichológiai jellemzőket* tekintve evidens, de mindenképpen hangsúlyozandó, hogy minden elítélt más személyiség, aki másképpen viseli el a büntetést, és egyedi módon reagál az őt érő hatásokra. A várható ártalmak elsősorban a büntetés okozta deprivációkból erednek. Ebben a tényleges életfogytiglanra ítélték sem különböznek a többi elítélttől. Lényeges különbség viszont a kilátástalanság, „az idő végtelensége”. Ennek várható hatásairól egyelőre nincsenek tapasztalataink. Ugyancsak nem tudható, hogy a kilátástalanság érzése – társulva azzal, hogy a meglevőnél súlyosabb és újabb büntetést már nem kaphat az elítélt – milyen reakciókat eredményez. A viselkedérepertoár széles lehet, időszakonként egy-egy elítéltnél azok mindegyik lehetősége fennáll. Várhatók különböző, egymásnak akár ellentmondó érzelmi állapotok is.

A büntetés súlyának nyilvánvaló következménye lehet a depresszió. Ennek elsősorban a nehezen megközelíthetőség, az indítékhiány, illetve a suicidum lehet a kísérője, illetve következménye. Nem bizonyítható, de elméletileg feltehető, hogy a suicid kísérletek mögött elsősorban az idő „strukturálásának” igénye állhat. A meghalás képzete mintegy „lezárja” a végtelennel tűnő időt, és valami biztosat nyújt a reménytelenség elviseléséhez. A suicid kísérletként értékelhető, manipulatív cselekmények indítóoka hasonló, de nem végleges megoldásra, hanem az aktuális helyzet változtatására – végső soron

szintén az idő strukturálására – irányul. A depresszió mögött jó néhány aktuális kiváltó ok, így elsősorban a család, a feleség elvesztése, de az elkövetett bűncselekmény miatti büntudat is állhat. Az előzmények alapján elméletileg leginkább várható reakció az agresszivitás. Az elítéltek életük során már bizonyíthatóan követtek el szélsőségesen agresszív cselekményt, hiszen ezért részesültek büntetésben. Miközben az agresszív késztetések fennmaradnak, sőt, a büntetés hatására növekednek, új helyzet áll elő. Nincs már több veszítenivaló, ami a büntetőjogi felelősséget illeti. Különösen veszélyes ez azoknak az esetében, akiknél az agresszív viselkedés dominál a problémák megoldásában. Az agresszió irányulhat a személyzetre, az elítélttársakra, de a személyt övező tárgyakra is.

Az agresszió kielésének lehetőségét alapvetően meghatározza, hogy a fogva tartás milyen módon van megszervezve. Lehetséges persze, hogy a büntetés egy rövidebb-hosszabb fázisában a megváltoztathatatlanba való belenyugvás lesz a jellemző. Az elítélt belenyugszik sorsába, vagy sodródik az eseményekkel, netán igyekszik berendezkedni a büntetés minél könnyebb elviselésére, az ehhez szükséges életmódra.

Ismert, hogy a hosszú ítéleti idős elítélteknél a konformizmus milyen gyakori. Ez abban különbözik a belenyugvástól, hogy célszerűnek látszik az elérhető maximális nyereségre törekvő tudatos viselkedési stratégia, amely azért nem valóságos alkalmazkodás, tehát bármikor, bármilyen cselekmény elkövetésének valószínűségét is magában rejtheti. Bizonyára ritkábban, de elképzelhető a nagy önerővel és jobb képességekkel rendelkező elítélteknél a helytállás igénye. Ők azok, akik – felmérve a körülményeket és lehe-

tőségeket – megpróbálnak maguknak minél jobb helyzetet kiharcolni, és így megőrizni saját személyiségük integritását.

Várhatóan lesznek olyanok, akik eltávolodva a valóságtól, az ezoterikus tanok és a vallás irányába fordulnak, így próbálják elviselhetővé tenni helyzetüket, reményt keresve a túlvilági létben. Minden elítéltet fenyeget azonban a totális intézmények okozta leggyakoribb ártalom, a személyiség elsivárosodása. Ez elsősorban a börtönben töltött idő függvénye. Ha elég (?) hosszú az idő, akkor ez szinte kivédhetetlen. A magányosság érzése is reális veszély. Joggal érezheti magát egyedül az elítélt attól, ha valóban megfosztjuk a kommunikáció lehetőségétől, de attól is, hogy senki nincs, akihez gondjával-bajával fordulhatna. Nagy az esélye annak, hogy az elítéltek egy része elmebetegségre utaló tüneteket mutat, s könnyen pszichotikussá válik. Részben a börtön hatására, részben azért, mert a személyisége már eredendően is ilyen volt.

A *kriminológiai jellemzők* számbavételekor megemlítenéd, hogy várhatóan továbbra is az életellenes elkövetők kategóriája lesz az életfogytiglan. Az elkövetési mód szempontjából a minősített esetekkel lehet számolni (különös kegyetlenséggel, aljas indokból, több emberen elkövetett bűncselekmény stb.) A jelenlegi elítéltek nagy része egyedül követte el a cselekményt, várhatóan ez a tendencia fennmarad. Különös jelentősége lesz az elítéltek összetételére annak, ha a szervezett bűnözéssel és a kábítószerrel kapcsolatos cselekmények egy részére is kiszabható lesz a tényleges életfogytiglan. Ebben az esetben jól felkészült, képzett, bűnözésre is kiképzett elítélteket kell fogva tartani. Ez olyan kategória, amellyel kapcsolatban az eddigiekben csak szórványos, elsősorban a különleges biztonságú körletre helyezett

elítéltekkel kapcsolatban vannak tapasztalataink. Valószínűleg ennek a csoportnak a szociológiai összetétele és pszichológiai jellemzői nagymértékben eltérnek a „hagyományos” cselekményeket elkövetőktől.

A fogva tartás megszervezése

A reintegrációs funkció nélküli, pusztán fogva tartás megszervezése alapvető elvi és gyakorlati problémákat vet fel. Az első ilyen kérdés, hogy „élő halottként” kezeljük-e a tényleges életfogytiglanra ítélt fogvatartottakat. Ez a végrehajtás szempontjából ugyan leegyszerűsítve azt jelentené, hogy a primér szükségletek kielégítésének biztosításával a szükséges biztonsági körülmények között esetleg 30-40 éven keresztül változatlanul kívánjuk a fogva tartást megoldani. Ez ellentmondana annak az alapelvnek, amely szerint a szabadságvesztés-büntetés csak olyan mértékben korlátozza az állampolgári jogokat, amelyek a büntetés végrehajtása érdekében szükségesek. Valószínűleg ilyen alapon mesterségesen is erősítenénk a reménytelenség és a kilátástalanság érzését. Ez a módszer nem alkalmas az idő strukturálására sem. Hiányoznak a közeli részcélok, hiányzik a motiváció a börtönülethez való alkalmazkodásra, végző soron az elítélttel való bánásmódot nehezíti meg.

Ugyancsak alapkérdés, hogy mindvégig kezelhetetlen és közveszélyes „fenevadként” vagy más módon minősítsük-e az ily módon elítélt fogvatartottakat. Kétségtelen, hogy az elkövetett cselekmény és az ítélet okozta körülmény (nincs veszténivalója) azt implikálja, hogy a büntetési idő elején, illetve egyes szakaszaiban a személytől függően elengedhetetlen

a maximális biztonsági intézkedések alkalmazása.

Az elítéltnak, ne feledjük, a büntetés elviseléséhez szüksége van arra, hogy legalább a fantázia szintjén el tudja képzelni a szabadulást. Ha ezt is maximálisan korlátozzuk, nem marad más elvi lehetősége, mint a túszejtés. Jelentősen nő tehát a kockázata annak, hogy az elítélt vagy másik elítéltet, vagy a személyzet tagját túszul ejtve próbál szabadulni. Különösen nehéz probléma lehet, ha valamelyik elítélttárral (akivel ezt előzőleg megbeszélték) túszejtést színlelnek. Túl azon, hogy ez a fogvatartási mód hosszú évtizedeken keresztül igen drága megoldás – ráadásul valószínűleg csak nehezen valósítható meg –, egyúttal kizárja az elítélt érdekeltségét is az együttműködésben.

A tényleges életfogytiglanra ítélt fogva tartását tehát az eddigiekből következően is speciális módon kell megszervezni. Mire érdemes figyelni? A szervezési alapelvek meghatározásakor egészen bizonyos, hogy személyre szólóan kell alkalmazni a minimális őrzés elvét. Ez ebben az esetben természetesen magasabb szintű, mint az átlagos elítélteknél. Elhelyezésüket, ellátásukat tekintve a normalizálás a fő követelmény. Normalizáláson itt egyrészt a civil normák alkalmazását kell érteni, de a legfontosabb az általános börtönnormák érvényesítése. Meltánytalan volna, ha a legsúlyosabb büntetést töltők sokkal jobb (vagy rosszabb) ellátásban részesülnének, mint az enyhébb fokozatú elítéltek.

Ki kell alakítani – amennyire lehet – a felelősségérzetet, lehetővé kell tenni, hogy ki-ki a saját börtönbeli életének jobbra tételéért cselekedhessen, és ennek valóban legyen érzékelhető eredménye.

Az értelmes – vagy csupán annak látszó – tevékenységek gyakorlására meg

kell teremteni a feltételeket. Hosszú éveket nem lehet eltölteni passzivitásban, semmittevésben. A célszerű és értelmes aktivitás mellett igen fontos, hogy az testmozgással járjon. Nem feltétlenül arról van szó, hogy csak kimondottan nehéz fizikai munkát kell végezniük, bár ez sem kizárható. A sportolásnál, a szabad idő eltöltésénél is számolni kell a fizikai terhelettség fenntartásával.

A legfontosabb alapelv azonban az idő strukturálása. Ennek két időtávlatra van. Rövid távon egyik napról a másikra, hétről hétre szükségesek olyan kívánatos, esetleg nem kívánatos események, amelyek mozgósítanak, részcélokat adnak. Hosszú távon végső soron a hátralevő élet tervezéséről van szó. Arra kell törekedni, hogy már a büntetés kezdetén az elítélten kialakuljon egy elképzelés arról, hogy mi lehet vele, mit és hogyan érhet el. Nagyon fontos, hogy a kezdeti időszakban egészen biztosan alkalmazott, úgynevezett fokozott biztonsági intézkedések ne rombolják le, ne vegyék el az elítélt kezvét a távlati tervezéstől, azaz az alkalmazkodástól a börtönben.

Az igazán nagy kérdés a bv. számára nyilvánvalóan az, hogy ki tud-e alakítani olyan végrehajtási módot, *amely nem ütközik a kínzás és embertelen bánásmód tilalmába, megfelelő biztonsági garanciákat nyújt, és megélhető, elfogadható, bár korlátozott perspektívát rajzol a tényleges életfogytiglanra ítélt ember előtt.* Abban az esetben, ha a végrehajtás során a fenti elvek nem érvényesülnek megfelelően, a bv. drága és veszélyes, ugyanakkor több szempontból embertelen rendszert alakít ki és tart fenn évtizedeken keresztül.

A rezsimek kialakíthatóságának három különböző útja lehetséges. Az egyik megoldás esetén több kötöttséggel és speciális biztonsági körülményekkel ugyan, de a je-

lenlegi fegyházfokozatra érvényes szabályokat alkalmazzuk, azzal a korlátozással, hogy az ott felsorolt enyhítési lehetőségekkel nem élünk. Ebben az esetben külső munkáltatásban nem vehet részt az elítélt, a bv. intézet meghatározott részén sem járhat felügyelet nélkül. Nem lehet előterjeszteni enyhébb végrehajtási fokozatra, nem engedélyezhető a kimaradása sem. Egyetlen változatosság, hasonlóan a hagyományos életfogytiglanra ítéltkééhez, az időről időre más bv. intézetbe történő elhelyezése.

A fogva tartás módja gyakorlatilag megegyezne a különleges biztonságú körleteken jelenleg elhelyezett fegyházfokozatú elítéltekével. Kétségtelen, hogy a büntetés kezdetén ezt a megoldást kell választani, de ezt évtizedekig egyre több elítéltnél alkalmazni célszerűtlen és lehetetlen. Ennek a megoldásnak az az előnye, hogy viszonylag kevés jogszabályi változtatást igényel. Hátránya, hogy igen költséges, nagyobb létszámú és speciálisan kiképzett személyzetet igényel. Az igazi hátrány azonban az, hogy konzerválja a reménytelenséget és a kilátástalanságot, ezzel együtt a tettéért való felelősségvállalás érzését gyengíti, ami, ugye, biztonsági szempontból rendkívül kockázatos.

A második lehetőség a jelenlegi fegyházfokozatra érvényes szabályok alkalmazása. Ebben az esetben lehetőség nyílna arra, hogy megfelelő büntetési időt (5-10 évet?) követően az arra érdemeseknek javasolná az intézet a börtönfokozatba történő átminősítést, amelyet a bv. bíró bírálna el. Ez később akár fogházra való átminősítést is jelenthetne. A különbség elsősorban az intézeten belüli mozgás és foglalkoztatás terén jelentkezne. Továbbra is fennmaradna a külső munkáltatás és az intézet legális elhagyásának tilalma. Ez a forma már lehetővé tenné a progresszív

végrehajtás bizonyos elemeinek fenntartását. Végző soron arra irányulna, hogy az ítéleti idő változatlanlansága mellett a rezsimbeli előnyök változtatásával adjunk perspektívát az elítélteknek.

A harmadik lehetőség egy egyénre szabott progresszív program, amely azt feltételezi, hogy a megfelelően hosszú eltöltött büntetési idő után, magatartásának értékelése alapján, az elítélt a szabadulás kivételével mindazokat a kedvezményeket elérheti, amelyeket ma egy nem evsz.-es fogházban élvezhet, kivéve természetesen az intézetből való eltávozást.

Mindhárom program azt igényli, hogy a szabadságvesztés végrehajtására vonatkozó jogszabályokat módosítsuk a tényleges életfogytiglani szabadságvesztés követelményeinek megfelelően. Valószínűleg időben vagyunk, mivel ilyen ítéletek még nem születtek. Elképzelhető, hogy csak az új bv.-törvény kodifikációja fogja ezeket a módosításokat elvégezni, de ott mindenképpen figyelembe kell venni e sajátos végrehajtási mód követelményeit.

A büntetési idő strukturálása

Tekintettel arra, hogy az érintetteket várhatóan több évtizeden keresztül kell fogva tartani, akik életük és egyben ítéletük különböző periódusaiban lesznek, indokolt megfogalmazni, hogy kezelésük, esetleges rezsimváltásuk szempontjából milyen tényezőket kell figyelembe vennünk. Várhatóan a büntetés első szakaszában mindenképpen a biztonsági intézkedések dominálnak majd. Hogy ez az időszak meddig tart, azt nem lehet előzetesen megjósolni, valószínűleg egyéntől függő lesz. Az ítélet (élet) hátralevő részének eltöltéséhez az időt valamilyen módon strukturálni kell. A hosszú távú időstruk-

túra egy progresszív rezsim keretében, az életmódváltozások lehetőségeinek kilátásba helyezését, illetve alkalmazását jelenti. Alapelvként fogalmazható meg, hogy a rezsimok között az oda-vissza helyezéshez nyitva kell hagyni a lehetőséget. Elképzelhető az is, hogy a motiváció, a helytállás felkeltése, illetve fenntartása érdekében olyan mesterséges konfliktushelyzeteket teremtünk, amelyek az elítélt számára a rendelkezésre álló eszközökkel megoldhatók. A kezelés, az idő eltöltésének szervezésénél a legfontosabb szempont a rizikótényezők értékelése. Rizikótényező lehet a szökés vagy az intézet rendje, személyzete, a többi fogvatartott ellen elkövetett cselekmény valószínűsége. Ugyancsak rizikótényező a börtönártalmak – elkerülhetetlennél nagyobb mértékű – romboló hatása.

A rizikó értékelése során a következő tényezők értékelése elengedhetetlen: a bűncselekmény elkövetésének körülményei; mennyi ideje tölti az elítélt a büntetést; az adott rezsimben már mennyi időt és milyen módon töltött el; hogyan alakul a fizikai állapota, egészsége; milyen a szellemi állapota, vannak-e pszichés problémái; mennyire kielégítőek az intézet személyi, tárgyi feltételei.

Az idő rövid távú strukturálásánál nem feledhetjük, hogy miközben a bv. intézetben az elítélt számára, vele közösen kialakítjuk egy „karrier” lehetőségét, feltétlenül szükség van a napi, heti célokra, tevékenységi formákra. A monotónia oldása mellett a túlélés motivációjának erősítése ad lehetőséget a megfelelő „hétköznapi” életmód kialakítására. Progresszív rezsimet feltételezve, de már a büntetés kezdetén is fokozott gondot kell fordítani arra, hogy a tényleges életfogytiglanra ítélt ugyanúgy berendezkedhessék, kialakítsa életmódját, mint

egy átlagos börtönlakó. Ennek érdekében ugyanazok az eszközök alkalmazhatók, mint az átlagos elítélteknél, de a sajátos helyzetnek megfelelően. A cél a tevékenység, a kommunikáció képességének fenntartása, illetve a gyakorlás lehetőségének biztosítása. Ennek egyik alapkérdése – egészen bizonyosan – a foglalkoztatás. A munkáltatás megszervezése már kezdettől fogva igen fontos része a rezsimnek. A fokozott biztonsági követelmények miatt kezdetben olyan munkát kell szervezni, amely a zárkában vagy a körlet valamely helyiségében végezhető, és a személyzet által folyamatosan felügyelhető. Az anyagok és eszközök ne legyenek alkalmasak arra, hogy az elítélt magában vagy másban kárt tehessen, illetve felhasználhassa szökés előkészületéhez. A nyersanyagok és a késztermékek ne legyenek felhalmozva, a munka befejeztével ne maradjanak a zárkában.

A későbbiekben elsősorban olyan munkavégzést célszerű előnyben részesíteni, amelyhez hosszabb betanulási idő szükséges, és ahol a szakmai gyakorlatnak nagy jelentősége van. Kifejezetten előnyös lenne, ha az elítélt több szakmát is el tudna sajátítani. Ezt az esetleges rezsimváltásokkal kellene megoldani.

A tanuláshoz, önműveléshez való állampolgári jog érvényesítése az ő esetükben is fennáll. Oktatásuk, képzésük célja annyiban más, hogy a monotónia oldása mellett a munkavégző-képesség javításának, illetve az önbecsülés felkeltésének, fenntartásának egyik eszköze. Majdnem mindegy, hogy a bv. intézet lehetőségeit kihasználva mit tanul a tényleges életfogytiglanra ítélt. A lényeg az, hogy érdeklődjék valami iránt, és hajlandó legyen tenni is azért, hogy az érdeklődését kielégítse. Ez mindenkép-

pen hasznos, napi rendszeres elfoglaltságot igényel.

A képzés és önképzés intézményi formája kezdetben kritikus. Ebben az időszakban az illető iskolai oktatásban csak magántanulóként vehet részt. Valószínűleg lehetőség lesz a terjedőben levő távoktatási formák alkalmazására. A későbbiekben (rezsimváltás esetén) bizonyára az akkor szokásos oktatási formákban vehet majd részt, mint a bv. intézet állandó lakója.

Különös jelentősége lehet a mindennapi élet terén annak, ha az elítéltek van valamilyen bv. intézetben is folytatható hobbija. Ennek gyakorlása, túl azon, hogy leköti az időt, olyan örömforrás, amely megkönnyítheti az alkalmazkodást. A sport- és szabadidős tevékenységek, különösen a szabad levegőn végzett mozgás hozzájárul a testi és szellemi kondíció fenntartásához. Fokozott biztonsági intézkedések esetén is lehetővé kell tenni a zárkában a tévézést, olvasást, illetve az ott is elvégezhető tornagyakorlatokat.

A vallásgyakorlás lehetőségének kiemelt szerepe lesz az érintett elítélteknél. A megbékélés, az üdvözülésben, a túlvilágban való hit megkönnyítheti az alkalmazkodást, vigaszt nyújthat a mindennapok konfliktusainak elviseléséhez. Ezen a téren elképzelhető, hogy az egyházi szervezetek speciális lelkigondozói programot dolgoznak ki.

Előnyös lehet továbbá, ha több elítélt pszichológus irányításával terápiás csoportfoglalkozásban vesz részt. Ez alkalmas lehet arra is, hogy úgynevezett önsegítő (self-help) csoportok alakuljanak ki.

A kapcsolattartás, a kommunikáció igényének és képességének fenntartása ugyancsak kulcskérdés. Valószínűleg kivéthetetlen lesz az a folyamat, amelynek során az elítélt fokozatosan elveszíti külső

kapcsolatait. Megnő a szerepe annak, hogy ezt a bv. alkalmazottak pótolják. Mindenképpen indokolt, hogy erre ki legyenek képezve. A nevelő egyik fő feladata lesz a folyamatos napi kommunikációs kapcsolat fenntartása az elítélttel. Ennek során a külvilágot elsősorban a civil és az egyházi szervezetek munkatársai képviselik. Szerepük ennél a speciális csoportnál különösen jelentős, ezért nem mellőzhető, hogy előzetes felkészítésben részesüljenek.

Az elhelyezés kérdései

A Btk. módosításával kapcsolatban részletes és alternatív javaslatok készültek az elhelyezés megoldására, illetve költségire, így itt inkább az elhelyezés megszervezésének néhány elvét célszerű megfogalmazni. Az egyéni intimitás biztosítása érdekében indokolt az egyszemélyes elhelyezés. A zárkák úgynevezett lakóegységes elrendezése biztosítja egyrészt az átláthatóságot, másrészt a folyamatos felügyeletet. Kritikus kérdés az elhelyezésnél, hogy a biztonsági előírások betartása mellett milyen módon teremthető meg a kommunikáció. Ez természetesen csak az első időszakra vonatkozik, hi-

szen a rezsimek váltása alapvetően változtathatja a kezdeti bezártságon.

A kialakítandó körletnél lehetővé kell tenni azt, hogy az elítéltek egymással beszélhessenek, esetleg közös foglalkozáson vegyenek részt, de azt is, hogy mindezekről elzárhatóak legyenek. A biztonsági kockázatot ezen a körleten elsősorban a túszejtés jelenti. Ez az a körülmény, amit technikával, rácsokkal csak akkor lehet megakadályozni, ha az illetőt ki sem engedjük a zárkából. Ez azonban hosszú éveken keresztül megoldhatatlan, ráadásul kimerítené az embertelen bánásmód fogalmát. Egészen bizonyos, hogy – megfelelő felkészülés mellett – vállalni kell ezt a biztonsági kockázatot.

Kezdetben, amíg a létszám csak néhány fő, a büntetés megkezdésére a meglevő különleges biztonsági körlet alkalmas. Mindenképpen indokolt azonban, hogy egyelőre ott alakítsunk ki külön körletet, ahol az életfogytiglani szabadságvesztés végrehajtásának gyakorlata van. Ez jelenleg a Szegedi Fegyház és Börtön. Tekintettel arra, hogy a létszám az évek során várhatóan emelkedik, a tendenciának megfelelően kell további férőhelyeket – esetleg speciális intézetet – létesíteni.

Garami Lajos